

УДК 821.161.2-1.091:81'255.4=112.2.

## ПЕРЕКЛАД І РЕЦЕПЦІЯ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ АРЕАЛІ (XIX–XX СТ.): ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД

**Олександр БІЛОУС, Ольга БІЛОУС (Кіровоград, Україна)**

*Активне духовне відродження українського народу, зумовлене новим суспільно-правовим статусом України як незалежної, суверенної держави, припадає на останні десятиріччя XX – початок XXI століть. Воно сприяло усвідомленню національної ідентичності і водночас викликало нагальну потребу переосмислення процесу входження кращих надбань української культури у свідомість близьких і віддалених народів Східної, Центральної та Західної Європи. З цього погляду особливої уваги заслуговує проблема німецькомовної рецепції української літератури, з'ясування як її контактено-генетичних зв'язків зі світовим літературним процесом, так і виявлення й окреслення координат, що набули сталої величини в системі української діаспори.*

**Ключові слова:** переклад, автопереклад, німецькомовна рецепція, національна ідентичність, німецько-українська міжлітературна взаємодія, діаспора.

*The spiritual revival of the Ukrainian people facilitated by the new social and legal status of Ukraine as an independent, sovereign state could be actively observed in the last decade of the 20<sup>th</sup> – early 21<sup>st</sup> centuries. It promoted the national self-identification as well as brought to life the urgent need of reconsidering the total process when best Ukrainian cultural heritage examples were introduced into the minds of other East, Central, and West European nations, both close to Ukraine and remote ones. Regarding this some special attention need be given to the issue of the Ukrainian literature reception in German-speaking regions, to the clarification of its genetic relations and contacts with the global literary process as well as to the highlighting some aspects of Ukrainian diaspora culture.*

**Keywords:** translation, self-translation, German-speaking regions reception, national identity, German-Ukrainian literary interrelations, diaspora.

*Активное духовное возрождение украинского народа, обусловленное новым общественно-политическим статусом Украины как независимого, суверенного государства, припадает на последнее десятилетие XX – начало XXI столетий. Оно способствует осознанию национальной идентичности и в то же время порождает крайнюю необходимость переосмысления процесса вхождения лучшей достояния украинской культуры в сознание близких и отдаленных народов Восточной, Центральной и Западной Европы. С этой точки зрения особенного внимания заслуживает проблема немецкоязычной рецепции украинской литературы, выяснение как ее контактено-генетических связей с мировым литературным процессом, так и обнаружение и раскрытие координат, которые приобрели качество постоянной величины в системе украинской диаспоры.*

**Ключевые слова:** перевод, автоперевод, немецкоязычная рецепция, национальная идентичность, немецко-украинское межлитературное взаимодействие, диаспора.

Початок XX століття ознаменувався появою в пресі багатьох західних країн ряду критичних досліджень, присвячених творчості українських письменників І. Франка, О. Кобилянської, Лесі Українки, В. Стефаніка,

М. Коцюбинського та ін. Якщо в другій половині XIX століття (50 – 80-х рр.) об'єктом осмислення німецької критики був головним чином Т. Шевченко, а в окремих випадках – Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицький, Ю. Федькович, Панас Мирний, І. Франко, – то в 90-х рр. ця очевидна диспропорція помітно вирівнюється. До кінця століття чітко окреслюється тенденція зростаючого інтересу до творів сучасників (*об'єкт*), які перебороли інерцію етнографізму, виявили новаторські підходи на рівні психологізму [2].

У рецепційному процесі відбулися як кількісні, так і якісні зрушення. При цьому важливий не тільки зовнішній бік цих зрушень – оцінки, порівняння, висновки, роздуми і т.п.; тут вагомою є спроба проілюструвати твори на конкретному матеріалі завдяки перекладам (*завдання*). Адже саме переклад несе в собі заряд, що закладає основу обміну художнім досвідом на практиці. Переклад здобуває нову якість у сенсі його поліаспектних цілей (*актуальність*).

Христо Ботев, оцінюючи роль перекладу в суспільному русі, стверджував у 1874 р.: “Нам у даний час потрібні такі твори, які відповідають нашим прагненням і мають сучасний загальнолюдський інтерес. У цьому відношенні нам особливо цікава й потрібна література тих народів, які знаходилися в такому ж становищі, в якому знаходимося й ми” [3, с. 424–425]. Видатний болгарський поет звернувся в конкретних умовах визвольної боротьби болгарського народу проти османського ярма до п'єси українського історика М. Костомарова “Кремуцій Корд”, яку Х. Ботев переклав болгарською мовою, як свідчить К. Поглубко, “з великою майстерністю” [8, с. 32].

З погляду вивчення німецько-українських міжлітературної взаємодії 1900 – 1920 рр. сприйняття української літератури провідними представниками німецької критики

(предмет) становить безсумнівний інтерес і в плані реальних співвідношень розглянутої мікросистеми зі світовою художньою культурою.

Уже до початку ХХ століття українська література здобула у всіх слов'янських країнах, а також у країнах Західної Європи, у т.ч. Німеччині і Австрії ширше визнання, ніж це було два десятиліття тому. Помітні спроби здійснення перекладів німецькою мовою окремих творів Т. Шевченка, Марка Вовчка, Ю. Федьковича, І. Франка, О. Кобилянської, В. Стефаніка, Лесі Українки, П. Грабовського, Б. Грінченка, Л. Мартовича, Олени Пчілки, Т.Бордуляка та ін. Серед німецьких періодичних видань, які друкували на початку ХХ ст. матеріали про українську літературу, суттєву роль відіграв журнал "Ruthenische Revue" ("Український огляд"). На підставі програмної статті першого номера можна стверджувати, що журнал ставив перед собою завдання "ближче ознайомити європейський світ з українським народом", суспільно-політичними умовами його розвитку й потребами в різних сферах життя, культури і науки.

Не перебільшуючи значення цього друкованого органу в історії міжлітературної взаємодії, не можна не вказати на справедливую оцінку Івана Франка: "Видавана в Відні "Ruthenische Revue" порушила практично одну важну справу, а власне справу знайомлення ширшої європейської публіки з кращими творами української літератури в перекладах. Справа, без сумніву, важлива, але й не легка, особливо, коли йдеться про переклад таких наскрізь національних і своєрідних творів, як Шевченкові" [9, с. 189].

Слід розрізнити два етапи в історії видання "Ruthenische Revue": перший охоплює 1903 – 1906 рр., коли фактичним редактором журналу був Роман Сембратович (1876 – 1906 рр.), а інший – 1907 – 1915 рр. Саме до другого періоду можна віднести критичний, хоча й необ'єктивний погляд І. Дорошенка на значення цього видання, відповідно до якого журнал "не дав нічого реального, був хіба що порожньою рекламою, не склавши служби загальнокорисній справі" [5, с. 133].

Численні матеріали свідчать про те, що журнал, маючи таких співробітників, як І. Франко, О. Кобилянська, В. Стефанік, Леся Українка, П.Грабовський, М. Коцюбинський, Н. Кобринська, Л. Мартович, О. Грицай і О.Маковей, заслужив гідне місце в історії міжкультурних взаємин. Видання було на початку нашого століття далеко не другорядним явищем літературного життя України. При всій недосконалої постановки завдань і їхніх рішень, журнал заявив про себе, прилучив літературну громадськість Західної Європи до творчості багатьох українських авторів і отримав міжнародне визнання.

Звернемося до прикладу, що безпосередньо показує позитивну роль журналу "Ruthenische Revue" у пропаганді культури українського народу. Як відомо, І. Франко надавав особливого значення акту перекладу творів зарубіжних літератур українською мовою [1]. Звідси – його активна перекладацька діяльність. Одне із свідчень – вірш М. Некрасова "На смерть Шевченка". Його І. Франко помістив в оригінальному звучанні (Зоря, 1886, №6), акцентуючи увагу українського читача на цій посвяті. Він згодом опублікував свою німецькомовну інтерпретацію – першу перекладацьку версію названого твору в історії його сприйняття в іншомовному середовищі. Вірш М. Некрасова в перекладі українського поета німецькою мовою за значенням виходить за межі рядової публікації. Нею, як програмним заспівом, відкривався перший номер журналу "Ruthenische Revue" [11]. Критична стаття "Тарас Шевченко і його заповіт", проілюстрована віршами Т. Шевченка ("Заповіт") і М.Некрасова ("На смерть Шевченка") в перекладі І. Франка, висувала на перший план твір високого громадянського звучання. В одинадцятому номері журналу за 1903 рік І. Франко опублікував ще один переклад вірша Кобзаря – "І небо невміте, і заспані хвилі" [19, с. 265]. З інших публікацій, що представляють інтерес для сучасного дослідника історії німецькомовної рецепції української літератури в координатах діаспори, доречно згадати твори В.Стефаніка, Марка Вовчка, Лесі Українки, Олени Пчілки, Н. Кобринської, Л.Мартовича в адекватній трансформації О. Кобилянської [13; 15; 16; 17; 21 ;22].

Гідний уваги перекладацький досвід С. Шпойнаровського, К. Бадера, О.Поповича, М. Кичури, В. Горошовського, Г. Гарасимовича, К. Ганкевич і особливо – О. Грицяя. Завдяки зусиллям Р. Сембратовича, журнал мав своїх позаштатних кореспондентів у Санкт-Петербурзі, Києві, Львові, Чернівцях, Празі, Будапешті, Берліні, Лейпцизі, Мюнхені,

Гамбурзі, підтримував контакти, наприклад, з такими відомими періодичними виданнями, як “Das literarische Echo”, “Das Magazin für die Literatur”, “Aus fremden Zungen”, “Die Literatur”, “Renaissance”, “Europa” та ін.

Протягом трьох років (1903 – 1905) на сторінках журналу “Ruthenische Revue” побачили світ 59 творів українських авторів. Крім того, 24 опубліковані критичні статті давали можливість широким колам громадськості Австрії, Німеччини й інших країн Західної Європи відчувати рух української літератури, її поступальний розвиток від Г. Сковороди до В. Стефаника.

Важливим моментом рецепції української літератури в країнах німецькомовного ареалу варто вважати спроби О. Кобилянської пропагувати власні твори шляхом автоперекладу. Питання про автопереклад в українському перекладознавстві має давні традиції. У цьому контексті варто згадати про його особливості у творчості Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, Ю. Федьковича, І. Франка, О. Кобилянської.

Названі автори звертались до автоперекладу у зв'язку з конкретними умовами суспільного розвитку й зумовленістю читацького сприйняття естетичних ідеалів епохи. Вони керувалися сутністю художнього перекладу як однієї з найважливіших форм розкриття найбільш злободенних соціальних, політичних, культурних, моральних питань епохи. Автопереклад значною мірою стимулював розвиток міжлітературної взаємодії, створюючи систему зворотного зв'язку (О. Кобилянська – Л. Якобовський – О. Кобилянська; Марко Вовчок – Етцель – Марко Вовчок; Леся Українка – Л. Якобовський – Леся Українка й т.д.). У творчій концепції І. Франка, який майже завжди мотивував вибір перекладного твору [1, с. 13; 5; 6], переважало прагнення засвоїти в художньому перекладі як досягнення іншомовних письменників, так і діячів рідної культури.

У першій половині XIX століття західноєвропейська критика «придивлялася» до національної своєрідності української літератури, головним чином, звертаючи увагу на різноманіття її фольклорних джерел (Я. П. Йордан, Ф. Боденштедт, Т. Тальві та ін.). У другій половині XIX століття зміст критичних виступів охоплює багато питань історичного, фольклорного, літературного характеру (Г. Цунк, Ф. Боденштедт, Д. Дюран, В. Морфілл, Й. Г. Обріст, Г. Адам, К.-Е. Француз, В. Умлауфф, В. Каверау, М. Фольтіцінеано, В. Фішер). Якщо в 50 – 70-х рр. XIX століття німецька критика цікавиться переважно творчістю Т. Шевченка, то в 80 – 90-х рр. вона звертається до сучасників, тобто до творів Марка Вовчка, Ю. Федьковича, І. Франка, О. Кобилянської, В. Стефаника, Л. Українки, а ширше – до М. Коцюбинського. Зрозуміло, ядром української літератури в міжнародному масштабі завжди була спадщина Т. Шевченка. Він був своєрідним, але дуже точним індикатором рецепції української літератури в цілому.

Про характер пошуків інтересу передових кіл Німеччини до української літератури свідчить видання творів О. Кобилянської окремим збірником німецькою мовою (1901). У цьому контексті вагомими є численні згадування в німецькомовних газетах і журналах таких імен, як І. Котляревський, Т. Шевченко, Марко Вовчок, Ю. Федькович, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко, О. Кобилянська, Леся Українка, І. Карпенко-Карий, М. Кропивницький, В. Стефаник, Л. Мартович, М. Коцюбинський, О. Маковей та ін. В оглядових статтях, нарисах слов'янських літератур і енциклопедичних видань [12; 10] усе частіше українській літературі приділяються цілі розділи. Чимало статей, в яких розглядається російська література, містять також важливі факти про творчість українських авторів, зокрема, Т. Шевченка [17; 14].

Рецепція творчості М. Гоголя в Німеччині помітно сприяла посиленню інтересу до української тематики. У німецькій періодичній пресі з кінця 80-х рр. XIX століття систематично з'являються як твори М. Гоголя, так і критичні матеріали про його життя й літературну діяльність. Франц Дідеріх підготував цілу низку оглядів російської та української літератур. Йому належать кілька спеціальних робіт, у яких він скрупульозно висвітлює життєвий і творчий шлях Т. Шевченка (*Dresdener Volkszeitung*, 1909, Nr. 74-75; *Vorwärts*, 1915, Nr. 130).

Завдяки перекладу, в якому ми вбачаємо один з найважливіших чинників розуміння закономірностей літературного процесу, словесне мистецтво В. Стефаника стало на початку

XX століття надбанням читачів Німеччини. Саме переклад як найбільш активна фаза поклав початок рецепції творчості як В. Стефаніка, так і О. Кобилянської. Якщо інформативна фаза в рецепційному процесі здатна зримо підготувати ґрунт для читацького сприйняття іншомовного твору, то переклад створює практичні передумови для плідної взаємодії літератур. Ось чому так відчутне ослаблення інтересу до творчості Т. Шевченка наприкінці XIX століття, коли фактично не з'явилося жодної високомистецької – досконалої за формою й змістом – інтерпретації Шевченкових творів. Два тексти перекладу І. Франка (“Заповіт”, “І небо невмите, і заспані хвилі”), опубліковані в журналі “*Ruthenische Revue*” за 1903 рік (№ I, II), випадають з цього хронологічного ряду, оскільки вони виконані ще в січні 1882 року.

Картина змінюється докорінно на початку XX століття, особливо в період, на який припадають ювілеї – 50-річчя з дня смерті й 100-річчя від дня народження Т. Шевченка. Багатьох перекладачів приваблювала поетична творчість Кобзаря, але не всі зуміли розкрити “таїни” ідейно-художньої своєрідності й відтворити внутрішню організацію його текстів. З великою ретельністю працювали над перекладами С. Шпойнарівський і О. Попович. Прикро констатувати, що, за деякими винятками, вони не знайшли потрібних рішень, які відповідали б духу першоджерела. Аналіз перекладних версій таких завершених зразків лірики, як “Думи мої, думи мої”, “Минають дні, минають ночі”, “Нащо мені чорні брови”, “Садок вишневий коло хати”, “Сонце заходить, гори чорніють” та ін. (С. Шпойнарівський), “Минаючи убогі села”, “Якби мені черевички”, “Мені тринадцятий минало”, “Мені однаково, чи буду” і “Зоре моя вечірняя” (О. Попович), показує відсутність повноцінного відтворення першотворів. Ще Й. Г. Обріст і К.-Е. Францоз звертали увагу на дужий таланти Шевченка, наповнений самобутньою органічною, природною, як у народній пісні, поетикою письма. Але саме ця стилістична чистота інтонацій, ремінісценцій, медитацій адекватно не передана в інтерпретаціях С. Шпойнарівського й О. Поповича. Навіть кращі з них з-під пера С. Шпойнарівського (“Наймичка”, “Муза”, “Садок вишневий коло хати”, “Минають дні, минають ночі”, “Вітре буйний, вітре буйний!”, “Закувала зозуленька”) не несуть на собі печать концентрованого виразу образів, способу мислення Т. Шевченка, не містять якості високого мистецтва поетичного перекладу. “...Шпойнарівський не поет, – пояснював Іван Франко з властивою йому переконливою виразністю, – і дарма було б вимагати від нього при передачі Шевченкових поезій того блиску та чару слова, що творить найкращу принаду нашого Кобзаря. Можемо бути вдячні перекладачеві й за добру ремісницьку роботу...” [9, с. 196].

Аналіз фактів німецькомовної шевченкіани дає підстави формулювати цілісну систему перекладацьких ходів, що складається з однотипних помилок і однотипних творчих знахідок. Вони наявні і в трансформаціях як С. Шпойнарівського, О. Поповича, так і В. Горошовського, Ф. Штайніц, Е. Енгельгардта, В. Фішера, Ю. Віргінії, А. Боша. Йдеться про перекладачів, які хронологічно представляють один період у історії відтворення спадщини українського поета німецькою мовою (1903 – 1914). Вони охоплюють межі подолання якості точності, буквального відтворення тексту з мови оригіналу мовою мети. Адже, порівнюючи оригінал і його версію мовою перекладу з метою зворотнього відтворення, маємо суттєву різницю між першотвором і його перекладною інтерпретацією.

Ю. Лотман висловив припущення, що перекладний текст – це, стосовно вихідного тексту, загалом – “нове повідомлення” [7, с. 16]. Тому можна стверджувати, що точний переклад з однієї мови іншою межує з непереборними труднощами. Немає необхідності акцентувати увагу на розбіжностях між мовою Т. Шевченка й мовою Шіллера. Проте постановка питання про об'єктивну можливість досягнення саме точного, повноцінного, адекватно-реалістичного перекладу з мови оригіналу мовою перекладу є природною. Головну передумову ми бачимо в функціональній якості системного перенесення всіх елементів первинного тексту в текст трансформації з урахуванням структури оригіналу, матерії художнього твору. Йдеться про органічне сполучення компонентів першоджерела, починаючи зі з'ясування ідейно-тематичної спрямованості, форми вираження, смислового навантаження лексичних одиниць, завершуючи асоціативною точністю.

Історія сприйняття творчості Т. Шевченка в німецькомовних країнах завдяки перекладу дає можливість повною мірою наочно побачити результат переємності літературного

досвіду. Як наслідок сформувалася перекладацька традиція, що відрізняє перші спроби прочитання від творення досконалих моделей перекладацького мистецтва. До останніх належать, наприклад, зразки, які пов'язуємо з іменами І. Франка, О. Грицяя, а за новітньої доби – М. Рильського, Г. Кочура, М. Лукаша, Б. Тена, І. Качуровського, О. Тарнавського, Д. Паламарчука, Д. Павличка, Ю. Шкробинця та ін.

У цьому сенсі варто говорити про декілька етапів еволюції й становлення перекладацької шевченкіани. Розрізняємо чотири фази рецепції поезії Шевченка шляхом перекладу його творів німецькою мовою. Зрозуміло, кількість етапів умовна, оскільки вони за тими чи іншими параметрами взаємодіяли між собою, утворюючи ланки в процесі переємності перекладацького досвіду.

Їхні стики пов'язані з перекладацькими досягненнями І. Обріста, І. Франка, О. Грицяя, Ю. Віргінії. Упродовж 1870 – 1917 рр. до перекладу Шевченкового “Заповіту” зверталися сім перекладачів, у т.ч. І. Обріст, І. Франко й Ю. Віргінія. Ідеться зокрема не про зовнішні вдосконалення чи усунення недоліків щодо змістової структури перекладу, а радше про якісно нові перекладацькі рішення, які часом істотно зміцнювали момент відповідності рівня – *переклад-оригінал*. Наприклад, 1904 року “Заповіт” був надрукований у перекладі В. Горошовського [18]. З усіх відомих нині інтерпретацій цього вірша згаданий переклад є художньо найменш досконалим. Це був один з перших виявів його зацікавлень українською літературою. Її популяризації у німецькомовних країнах він присвятив багато років життя. Його перу належать німецькомовні інтерпретації творів Т. Шевченка, Ю. Федьковича, І. Франка, А. Свидницького, Панаса Мирного, Т. Бордуляка та інших українських авторів. Доречно зауважити: цю унікальну пристрась прищепили В. Горошовському Р. Сембратович і М. Коцюбинський. Це ще одне свідчення плідності особистих контактів у процесі міжнародної літературної взаємодії щодо перебігу координат – міжнаціонального та внутрішньо національного характеру.

“Заповіт” Т. Шевченка й “Каменярі” І. Франка в трансформації В. Горошовського – це не що інше, як буквальне відображення винятково змістової характеристики оригіналів. Водночас у його доробку є й вдало перекладені цілісні уривки та окремі твори, коли йдеться про Горошовського як реципієнта прози М. Коцюбинського. Різниця виявляється у відступах, перенесеннях у текст перекладу поетичних першоелементів (ритмічний малюнок, звукова асоціація й т.д.). В. Горошовський не володів поетичним обдаруванням, зате поєднував у собі хист критика й перекладача прози. Тут не йдеться про жанрове протиставлення на рівні поезія – проза, про яке ще 1959 року висловив думку В. Виноградов: “Вірші й проза – не дві замкнуті системи. Це два типи, що історично розмежували поле літератури, але межі їх розмиті й перехідні явища можливі” [4, с. 27].

Ми розглядаємо жанрове розходження та його особливості в перекладі як завершену даність, оскільки оригінал, тобто поетичний, прозаїчний чи драматичний твір, а також відповідний переклад є суверенними художніми позиціями. Не можна не оцінити перекладацьку активність В. Горошовського в першому десятилітті ХХ століття. Концепція його уявлень про взаємозв'язки й взаємодію національних літератур несе відбиток поглядів М. Коцюбинського, якому належить головна заслуга в прилученні австрійського літературознавця до пропаганди української культури в німецькомовному світі.

#### БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арват Ф. С. Иван Франко – теоретик перекладу. / Федір Степанович Арват. – Чернівці, 1969. – 38 с.
2. Білоус О. Багатомірність міжлітературної взаємодії. Монографія / За редакцією М. Зимомрі. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2008. – 136 с.
3. Ботев Х. Собрание сочинений. / Христо Ботев. – София, 1958. – Т. 1. – 651 с.
4. Виноградов В. В. О языке художественной литературы. / Виктор Владимирович Виноградов. – М.: Наука, 1980. – 362 с.
5. Дорошенко І. Иван Франко – літературний критик. – Львів, 1966. – 212 с.
6. Зорівчак Р. Иван Франко – теоретик перекладу // Жовтень. / Роксолана Зорівчак. – 1976. – № 8. – С. 127–130.
7. Лотман Ю. М. Феномен культуры // Семиотика культуры. Труды по знаковым системам. – К., 1978. – Вып. 463. – С. 14–23.

8. Поглубко К. А. Из истории российско-болгарских общественных и революционных связей (последняя четверть XIX в.). – Кишинев, 1979. – 189 с.
9. Франко І. Шевченко в німецькій одязі // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К., 1982. – Т. 35. – С. 189–196.
10. Brockhaus' Konversations-Lexikon. – 1908. – Bd. 14. – 429 S.
11. Franko I. Taras Ševčenko und sein Vermächtnis. Nekrasov N. Auf den Tod Ševčenkos // Die Ruthenische Revue – 1903. – Jg. I. – H.I. – S. 14–16.
12. Herders Konversations-Lexikon. – 1907. – Bd. 7. – 1159 S.
13. Kobrynska N. Ein Teufelspass. Ein Volksmärchen. Aus dem Ruthenischen übersetzt von O.Kobylanska // Die Ruthenische Revue. – 1903. – Jg. I. – H. 13. – S. 312–313; H. 4. – S. 341–343.
14. Langenscheids Sachwörterbuch. – Berlin, 1909. – 236 S.
15. Martowycz L. Ein Bauernsterben. Aus dem Ruthenischen übersetzt von O.Kobylanska // Die Ruthenische Revue. – 1905. – H. 19–20. – S. 474–488; H. 21–22. – S. 507–512.
16. Pczilka Olena. Nachtigallengesang. Aus dem Ruthenischen übersetzt von O.Kobylanska // Die Ruthenische Revue. – 1905. – Jg. I. – H. 11. – S. 266–270; H. 12. – S. 290–294.
17. Polonskij G. Russland // Das litararische Echo. – 1900. – H. 17. – S. 1226–1227.
18. Schewtschenko T. Vermächtnis. Übersetzung von W.Horoschowski // Die Ruthenische Revue. – 1904. – H.15. – S. 456–457.
19. Ševčenko T. Am Aralsee. Aus dem Ruthenischen übersetzt von I.Franko // Die Ruthenische Revue. – 1903. – Jg. I. – H. II. – 328 S.
20. Stefanyk V. Ganz allein. Aus dem Ruthenischen übersetzt von O.Kobylanska // Die Ruthenische Revue. – 1903. – Jg. I. H.2. – S. 55–56.
21. Ukrajinka Lesja. Das Lied ohne Worte. Aus dem Ruthenischen von O.Kobylanska // Die Ruthenische Revue. – 1903. – Jg. I. – H. 9. – S. 218–222; H.10. – S. 241–245.
22. Wowtschok Marko. Zwei Söhne. Aus dem Ruthenischen übersetzt von O.Kobylanska // Die Ruthenische Revue. – 1903. – Jg. I. – H. 3. – S. 74–79; Maksym Hrymacz // Die Ruthenische Revue. – 1903. – Jg. I. – H.4. – S. 97–101; Ein Traum // Die Ruthenische Revue. – 1904. – Jg. 2. – H.4. – S. 93–96; H.5. – S. 115–117.

#### **ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ**

**Олександр Білоус** – кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики; декан факультету іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка; Заслужений працівник освіти України.

*Наукові інтереси:* теорія і практика перекладу германських мов, історія перекладу, методика викладання перекладознавчих дисциплін.

**Ольга Білоус** – старший викладач кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

*Наукові інтереси:* українсько-німецькі міжлітературні зв'язки, історія перекладу, теорія практика перекладу германських мов.